

DOKKINO

OPETUSMATERIAALI 2015

NELIÖMETRI LUONTOA

Neliometri luontoa on Kuusamossa Käylän koululla syksyllä 2014 valmistunut luontodokumentti, joka on täysin lasten itse käsikirjoittama, kuvaama ja leikkaama. Elokuvasssa tarkastellaan, mitä kaikkea mahtuukaan yhdelle neliometrille luontoa.

Tekijät: Lauri Maaninka, Leevi Huttu ja Pekka Kumpula

Teemat: luonto, dokumentti, koulu

YHTEISKUNNALLINEN ELOKUVA-ANALYYSI

Pohdittavaa:

1. Millä tavalla luonto kuuluu sinun elämäsi? Käytkö esimerkiksi retkeilemässä, keräätkö sieniä tai marjoja, rakennatko majoja, kulkeeko koulumatkasi esimerkiksi metsikön läpi? Mitä kaikkea luonnossa voi mielestäsi tehdä? Keskustelkaa pareittain.
2. Keksi luontoa kuvaavia adjektiiveja jatkamalla lausetta:
"Luonto on...."
Kirjoittakaa keksimänne adjektiivit taululle.
3. Pohdi seuraavia asioita:
  - Miten luontoa saa ja voi hyödyntää?
  - Mikä on luonnolle haitallista?
  - Millä tavalla ihminen kuluttaa luonnonvaroja?
  - Mitä tarkoittaa jokamiehen oikeudet?
  - Mitä tarkoittaa ilmastonmuutos?
  - Mitä tarkoittaa uhanalaisuus?
  - Miten ihmisen tulisi ottaa paremmin luonto huomioon ja millä keinoin sitä voi suojella?

Tehtävää:

1. Mitä neliömetriltä luontoa löytyy sinun mielestäsi? Jakautukaa ryhmiin ja rajatkaa itsellenne neliömetrin kokoinen alue luonnosta tai sisätiloista. Alue voi olla esimerkiksi koulun pihalla, lähimetsässä, kotipihassa tai vaikkapa koulun sisällä. Listatkaa kaikki asiat, jotka neliömetriltänne löydätte. Löytyykö neliömetriltä myös jotain sellaista, jota tiedätte olevan olemassa mutta ette pysty silmillä näkemään (esim. pihalla maan alla on matoja, mutta niitä ei näe)? Esitelkää oman neliömetrinne tulokset luokassa.

Tehtävän voi toteuttaa myös niin, että opettaja miettii ja rajaa neliömetrin kokoiset alueet valmiiksi esimerkiksi koulun pihapiiristä ja jakaa ryhmät tutkailemaan valittuja alueita ryhmissä. Jokainen ryhmä kiertää kaikki neliömetrit ja listaa jokaisen neliömetrin kohdalta asiat, jotka ovat sieltä löytäneet. Lopuksi ryhmien listoja vertaillaan. Löysivätkö kaikki ryhmät samat asiat neliömetreiltä?

2. Mieti, miten sinä voisit suojella luontoa. Keksi sopiva iskulause ja suunnittele sen pohjalta juliste. Esim.
"Älä roskaa luontoa"
"Kohtelen luontoa kuin ystävää, pidän siitä huolta."
"Muistan aina sammuttaa valot lähtiessä. Näin säästän luontoa."
Voitte piirtää tai maalata julisteen tai leikata lehdestä siihen sopivia kuvia. Järjestäkää julisteistanne näyttely koulun käytävälle.
3. Tutustukaa Virtuaalimetsään ja tehkää siellä tehtäviä. Voit esimerkiksi tunnistaa kasvilajeja, kulkea metsäpolulla, opetella metsäsanastoa ja testata taitosi:
<http://www.helsinki.fi/biosci/biopop/virtuaalimetsa/index.html>
(Virtuaalimetsä on 5.-6.luokkalaisille suunnattu oppimisympäristö. Virtuaalimetsä on toteutettu osana Terttu Jussilan pro gradu -työtä, Helsingin yliopisto, Biotieteellinen tiedekunta)
4. Mitä tarkoittaa ympäristönmuutos? Millä tavalla olet itse törmännyt kyseiseen asiaan? Selvitä, millä tavalla ympäristönmuutos vaikuttaa elämään maapallolla. Valitse yksi konkreettinen asia siitä, miten ilmastonmuutos ilmenee ja tee aiheesta kuvakollaasi, tarina, maalaus, juliste tai näytelmä.
5. Tunnistatko helposti kasvi- ja eläinlajeja? Opi tuntemaan lajeja:
<http://www.luontoportti.com/suomi/fi/kasvit/>
6. Valitkaa jokaiselle oma kasvi tai eläin, josta kukin etsii itsenäisesti tietoa. Tehkää ajatuskartta ja esitelkää kasvit tai eläimet luokassa. Voitte valita myös esimerkiksi tietoa uhanalaisista eläimistä tai kasveista, jolloin voitte ottaa huomioon myös luonnonsuojelullisen näkökulman.
Ohje ajatuskartan tekemiseen:
<http://openbiomi.files.wordpress.com/2012/04/ajatuskartta.pdf>

ESTEETTINEN ELOKUVA-ANALYYSI

Dokumenttielokuva

Dokumenttielokuva on taidetta. Se on teos, jota ei voi ripustaa seinälle, mutta se voi muuttaa katsojansa maailmankuvan. Dokumenttielokuva on erinomainen vaikuttamisen väline. Se voi antaa katsojalle uutta tietoa tai ymmärrystä, se voi antaa ohjeita tai mahdollisuuksia toimia maailman muuttamiseksi. Katsojaan vaikutetaan tiedolla, mutta vielä enemmän tunteella. Tunteita herättävät kuvat, äänet ja ihmiset painuvat muistiimme paljon syvemmin kuin pelkkä tieto. Tieto, joka herättää tunteita saa katsojan pysymään penkissä. Dokumenttielokuva antaa katsojalleen elämyksen. Se ei ole asioiden mekaanista tallentamista kameralla vaan kuvan, äänen, aiheen luovaa tulkintaa. Skotlantilainen John Grierson otti käyttöön dokumenttielokuvan käsitteen 1920-luvulla ja määritteli sen ”todellisuuden luovaksi käsitteeksi”.

Mikä on totuus? Dokumenttielokuva perustuu oikeisiin ihmisiin ja todellisuudessa tapahtuneisiin asioihin. Tästä eteenpäin mikään ei olekaan yksiselitteisesti totta tai tarua, vaan elokuvantekijän tulkintaa todellisuudesta. Ohjaaja kerää palasia todellisuudesta kuvina, ääninä, havaintoina, ja yhdistelee näistä oman näkemyksensä mukaisen tulkinnan elokuvan aiheesta. Elokuva on kertomus, sillä on alku ja loppu, toisin kuin esimerkiksi valokuvalla, ja kertomus vielä vahvistaa elokuvan tulkinnallisuutta. Dokumenttielokuva on aina tekijänsä mielipide. Ohjaaja on myös vastuussa mielipiteestään, eli siitä millaisen kuvan hän antaa päähenkilöistään ja kuvaamastaan maailmasta. Hänen on seistävä elokuvansa väittämän tulkinnan takana ja muistettava, että päähenkilöt jatkavat elämäänsä vielä silloinkin, kun elokuvan lopputekstit päättyvät. Lopullista tulkintaa elokuvastaan ohjaaja ei voi käsikirjoittaa, sillä se tapahtuu kunkin katsojan omassa päässä.

Mikä tekee elokuvasta elokuvan? Elokuvan ainekset ovat liikkuva kuva ja monikerroksinen ääni. Elokuvakerronnan perusta on montaasi, eli kuvien ja äänen leikkaaminen keskenään siten, että katsojalle luodaan uusia mielikuvia. Jos leikataan peräkkäin kuva sudesta ja kirkuvasta ihmisestä, mielikuva on erilainen kuin leikatessamme peräkkäin kuvan sudesta ja sitten kuvan vaanivasta metsästäjästä. Elokuva onkin mielikuvien luomisen taidetta. Miten herättää katsojassa haluamansa mielikuvat? Miten saada katsoja tuntemaan surua? Miten nauramaan? Elokuva ei ole kaikki liikkuva kuva, jota tästä maailmasta tallennetaan. Elokuvan teossa liikkuvaa kuvaa käsitellään luovasti, eli kuvilla ja niiden leikkauksella luodaan ajatuksia kiihdyttäviä tai tunteita herättäviä asiayhteyksiä. Useimmiten elokuva sisältää tarinan, eli siinä on alku ja loppu sekä juonenkäänteitä, vastoinkäymisiä ja ratkaisuja näiden välillä. Aina elokuvakerronta ei kuitenkaan perustu tarinaan vaan aihetta voidaan käsitellä myös runollisemmin. Tällöin kuvat ja äänet voivat muodostaa tajunnanvirtaisen teoksen tai tarkkanäköisen tutkielman elokuvan aiheesta. Montaasilla eli leikkauksella myös tiivistetään aikaa. Elokuvakerronnassa ei näytetä kaikkea kuvauspaikalla tapahtunutta eikä edes kaikkea kuvattua. Materiaalista valitaan vain tärkeimmät kuvat eli ne, jotka ovat kertomuksen ymmärrettävyyden ja ohjaajan tulkinnan kannalta oleellisia.

Epäile kaikkea, mitä katsot. Tosi-tv:ssä, tv-reportaaseissa ja ajankohtaisohjelmissä on samoja aineksia kuin dokumenttielokuvassa. Niissäkin kuvataan todellista maailmaa ja ihmisiä, nekään eivät esitä kuvitteellista maailmaa kuten fiktioelokuva. Tosi-tv on kuitenkin dokumenttielokuvaa viihteellisempi, tv-reportaasit ja ajankohtaisohjelmat taas perustuvat dokumenttielokuvaa

enemmän vain tiedon välittämiseen. Dokumenttielokuvakin voi olla viihdyttävä, hauska tai informatiivinen, mutta siinä on vahva tulkinta aiheesta ja visuaalisesti luova toteutustapa sekä harkittu yhtenäinen tyyli. Raja dokumentin ja fiktion välillä on katoamassa. Näemme dramatisoituja dokumentteja, joissa osa elokuvasta on näyteltyä ja ”dokusoappeja”, eli viihteellisiä dokumenttisarjoja esimerkiksi lentokentältä tai sairaalasta. On olemassa myös ”valedokumentteja” (esim. Spinal Tap), jotka ovat fiktioita esitettynä dokumenttielokuvan muodossa. Missään lajityypissä katsoja ei näe koko totuutta, vain ohjaajan valitsemat asiat ja kohdat. Katsoja ei voi tietää, onko ohjaaja esimerkiksi leikannut materiaalista pois kaiken aihetta kritisoivan tiedon. Katsoja ei tiedä, vaikka päähenkilölle maksettaisiin siitä, että hän puhuu enemmän kuin on totta. Eihän ohjaajakaan aina voi tietää, kuinka totuudenmukaisesti päähenkilö kameran edessä käyttäytyy tai puhuu. Pelkkä kameran tuominen kuvauspaikalle muuttaa alkuperäistä tilannetta, niin sanottua todellisuutta. Uskotko sinä kaiken mitä näet?

Dokumentin tekijöiden **lähtökohtana** onkin usein jonkin epäkohdan esiin nostaminen, halu vaikuttaa asioihin ja saada muutosta aikaan. Sanakirjan mukaan epäkohdan synonyymeja ovat vääryys, haitta, virhe ja epäsuhta. Millaisia epäkohtia olet kohdannut maailmalla, Suomessa, koulussa, lähipiirissä tai omassa elämässäsi? Voit miettiä historiallisia, kauan sitten tapahtuneita epäkohtia jotka vaikuttavat edelleen, tai tälle ajalle tyypillisiä epäkohtia. Epäkohta voi olla jokin oma kokemuksesi tai tiedotusvälineistä lukemasi/kuulemasi uutinen joka on koskettanut sinua. Valitse epäkohta johon haluat muutosta ja josta haluat herättää keskustelua. Suunnittele aiheesta dokumenttielokuva ja tee elokuvalle synopsis eli sisältöhahmotelma. Voit alkajaisiksi miettiä mm. seuraavia kysymyksiä. Mitä tiedät aiheesta? Mitä haluat että katsojat saavat aiheesta tietää? Millaista mahdollista muutosta haluat saada aikaan? Millaista materiaalia aiheesta voisi hankkia? (omaelämäkerta-, haastattelu-, arkisto, jne. materiaalit)

Pohdittavaa:

1. Kerro omin sanoin, mitä tarkoittaa dokumenttielokuva.
2. Mitä eroa on dokumenttielokuvassa, tosi-tv:ssä ja ajankohtaisohjelmissä?
3. Oletko koskaan nähnyt dokumenttia, josta sinulle on tullut olo, ettet usko kaikkea mitä näet? Pitäisikö dokumenttiin mielestäsi uskoa, onko se täysin totta? Perustele.
4. Joskus näemme dramatisoituja dokumentteja, joissa osa elokuvasta on näyteltyä ja ”dokusoappeja” eli viihteellisiä dokumenttisarjoja. Välillä myös aikataulun haasteet vaikuttavat siihen, että osa dokumentista joudutaan näyttelemään, jotta haluttu asia saadaan ilmaistua. Ilmastomuutoksesta kertovassa dokumentissa ei esimerkiksi voida odottaa 100 vuotta ja tarkastella havaintoja, vaan materiaali tehdään lyhyemmässä ajassa ja osa materiaalista joudutaan havainnoimaan muulla tavalla, esim. näyttelemällä. Neliometri luontoa –dokumentissakin koko elokuvan tekoon oli aikaa kaksi päivää. Oliko kyseisessä elokuvassa mielestäsi jotain näyteltyä?
5. Mitä tarkoittaa luontodokumentti? Oletko aiemmin nähnyt luontodokumentteja, minkälaisia?

Tehtävää:

1. Dokumentti on ohjaajansa näkemys aiheesta tai tietystä henkilöstä. Minkälainen näkemys tai mielikuva sinulla on luokkatovereistasi? **Pelatkaa mielikuvapeliä.**

Leikkijät istuvat piirissä. Opettaja sanoo ääneen keksittyjä väittämiä, jotka voisivat liittyä johonkin piirissä istujaan, esimerkiksi:

"Minä pidän enemmän kissoista kuin koirista"

"Uskaltaisin hypätä benji-hypyn"

"Lempiaineeni on matematiikka"

"Haaveammattini on lääkäri"

Jokainen piirissä istuja osoittaa väittämän kuultuaan sellaista henkilöä, jonka voisi kuvitella sanovat juuri väittämän mukaan.

Minkälainen mielikuva sinulla on luokkatovereistasi? Minkälainen mielikuva heillä oli sinusta ja osoittiko joku sinua sellaisen väittämän kohdalla, joka olisi sopinut sinun kohdallesi? Kävikö niin, että joku osoitti sinua kohdassa, joka ei ainakaan sopisi sinulle?

2. Suunnittele dokumentti vierustoveristasi. Minkälainen hän on? Mitä haluat hänestä kertoa ja mitä jättäisit kertomatta? Minkälaisen mielikuvan haluat hänestä antaa? Tee ajatuskartta tai kirjoita asiat paperille ranskalaisin viivoin. Kun olette saaneet suunnitelman tehtyä, esitelkää dokumentti-ideanne toisillenne.
Oliko vierustoverisi näkemys sinusta mielestäsi todellinen? Osasiko vierustoverisi kertoa asiat niin kuin ne oikeasti ovat? Oliko jotain, mikä meni mielestäsi väärin ja mitä et tunnistanut itsestäsi?
3. Suunnittele oma luontodokumenttisi.
Mistä aiheesta haluat kertoa ja mikä sen tavoite on? Missä sen kuvaisit?
4. Yhdistä sana 'koira' vuorotellen muihin sanoihin:

	ITKEVÄ LAPSI
	JUOKSEVA LAPSI
KOIRA	VIHAINEN IHMINEN
	PELOKAS IHMINEN
	KISSA
	RUOKAKUPPI

Miten kuvia yhdistelemällä tunnelma ja asiat muuttuivat? Minkälaisia saat jos yhdistät koiran ja itkevän lapsen? Entä koiran ja kissan tai koiran ja ruokakupin?

5. Yhdistä tutut tv-ohjelmat oikeisiin termeihin:

BIG BROTHER
POLIISIT
AVARA LUONTO

DOKUMENTTI
VIIHTEELLINEN DOKUMENTTISARJA
TOSI-TV

6. Dokumenttielokuvan aiheiden ideapaja:

a. Sekopään päiväkirja

Sekopään päiväkirja on hyvää alkuverryttelyä käsikirjoitusta varten. Oppilaat voivat jakautua pieniin ryhmiin, joista jokainen kirjoittaa oman osuutensa päiväkirjaan. Alkuun voidaan yhdessä sopia alkutilanne, josta lähdetään liikkeelle, sekä henkilöahmot, jotka ovat osallisena tarinassa. Yhteisesti sovitut asiat on hyvä kirjoittaa näkyviin esimerkiksi taululle.

Ensimmäinen ryhmä keksii alun, taittaa paperin niin, että viimeinen lause on luettavissa. Seuraava ryhmä jatkaa tästä. Kun koko tarina on valmis, se luetaan luokalle. Sekopään päiväkirja –tekniikka toimii hyvin, kun käsikirjoitus on vielä ideointivaiheessa. Tästä, usein aivan epäloogisesta tarinasta voidaan nyt alkaa muokata toimivaa käsikirjoitusta.

b. Ideointi parin kanssa

Muodostakaa parit ja ottakaa molemmille kyniä ja paperia. Molemmat piirtävät paperille henkilön, sekä henkilöön liittyviä asioita. Vaihtoehtoisesti voitte leikata kuvia lehdistä ja tehdä kuvakollaasin. Kun paperi on täynnä kuvia, vaihtakaa papereita keskenään. Parin tehtävänä, on toisen kuvakollaasin/piirustuksen perusteella kertoa paperin henkilöstä ja keksiä hänen tarinansa.

Kuka hän on? Minkä ikäinen hän on? Mitä hän harrastaa? Missä hän asuu? Mistä hän pitää, mistä ei? Mitä haluaisit kertoa hänestä.

7. Tee oma dokumentti. Apuna voit käyttää DOKKINOn dokumentin teon ohjeita:

http://docpoint.info/wp-content/uploads/2014/10/oma_dokkari_updated.pdf